

દસલક્ષણી પર્વનો સાતમો દિવસ છે ને? તપ.. તપ. તપ કોને કહેવું? સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્રના ધારણ કરનાર.. આહાહા..! જે આત્મા જ્ઞાતૃતત્ત્વ છે તેને જેણે જાણ્યું છે, એ જાણનાર સમ્યગ્દર્શન છે એમ કહે છે. આત્મા જ્ઞાતૃતત્ત્વ છે. કાલે બપોરે આવ્યું હતું ને કે, શબ્દો અને શબ્દોમાં કહેલો અર્થ, એ શબ્દને પણ જ્ઞાનાકારથી જોયાકારને જાણે છે અને આખા વિશ્વને જ્ઞાનાકારપણે જાણે છે એવું જે જ્ઞાતૃતત્ત્વ. ત્યાં તો એક પદ કહ્યું હતું ને? ભાઈ! શબ્દને, આખા શબ્દબ્રહ્મને, શબ્દ-સત્. આખું વિશ્વ, પદાર્થ બેયને જાણનારું પદ એટલે અધિષ્ઠાતા આત્મા. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

એવું જે આત્મતત્ત્વ સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્રને ધારણ કરનાર. એને સમ્યગ્જ્ઞાનથી જેણે જાણ્યું છે. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! આહા..! જે આ શબ્દ સત્ (છે), સત્ એ છ દ્રવ્યને બતાવનાર શબ્દ છે અને સત્ એવું વિશ્વ-આખી દુનિયા, એ બેયનું જે જ્ઞાનની પર્યાયમાં જ્ઞાતૃતત્ત્વ બેયની જાતને જાણવાવાળું થયું છે, આહાહા..! એવું જે શબ્દ અને અર્થ આખી દુનિયા, વિશ્વ, લોકાલોક એને જાણવાના પર્યાયપણે પરિણમે છે એવું જે અધિષ્ઠાન એટલે આત્મા. એનું જેને સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્રથી સમ્યગ્જ્ઞાન થયું છે. આહા..! હજી તપસ્યા પહેલી કોને કહેવી? હજી આ (તત્ત્વનું) ભાન ન મળે અને તપસ્યા (કરે) એ તપસ્યા નથી, એમ કહે છે. આહાહા..!

સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્રને ધારણ કરનાર કર્મરૂપી મેલ દૂર કરવા માટે તપસ્યા તપાવવામાં આવે છે. આહાહા..! જેણે આ આત્મા જ્ઞાયકતત્ત્વ આખું જગત ને શબ્દને જાણનારું, એવા તત્ત્વનો જેણે નિર્ણય કર્યો છે અને પછી કર્મમળને ટાળવા માટે એ સ્વરૂપમાં તન્મય થઈને રમે છે, તેને તપ કહેવામાં આવે છે. આરે..! આવી વાત છે. તપાવવામાં આવે છે એટલે

પછી અંદર આનંદમાં રહેતાં કર્મના રજકણો અને અશુદ્ધતા ટળી જાય છે. આહાહા..! તે બાહ્ય અને અભ્યંતરના ભેદથી બે પ્રકારનું તપ છે. અનશનાદિ ભેદથી બાર પ્રકારનું છે, અભ્યંતર અને બાહ્યથી બે પ્રકારનું છે અને બાહ્ય અભ્યંતરના ભેદથી બાર પ્રકારનું છે. એ તપ જન્મરૂપી સમુદ્ર પાર કરવાને માટે જહાજ સમાન છે. આહાહા..!

જ્ઞાતૃતત્ત્વ જે જ્ઞાયક સ્વરૂપ ભગવાન, સ્વપરને જાણનારું અને શબ્દને પણ જાણનારું એવું જે જ્ઞાયકતત્ત્વ જેણે સમ્યગ્જ્ઞાન નેત્ર દ્વારા જેનો નિર્ણય કર્યો છે, આહા..! એ પછી એમાં લીનતા કરે છે, તપે છે, સૂર્ય જેમ પ્રકાશથી શોભે છે એમ પોતાનો પ્રકાશ, જ્ઞાનના પ્રકાશની ઉગ્રતાના પ્રતાપથી કર્મ બળી જાય છે. એને અહીં તપ કહેવામાં આવે છે. આ ઉત્તમતપ, હોં! દસ ઉત્તમ (ધર્મ) છે ને? એટલે ઉત્તમતપમાં પહેલું સમ્યગ્જ્ઞાન અને દર્શન હોવું જોઈએ. એ વિના તપ એ તપ છે નહિ. આહાહા..!

બીજો. આમાં જરી લાંબી વાત છે. જે કોધાદિ કષાયો ને પંચેન્દ્રિય વિષયોરૂપ ઉદ્ભૂત અનેક ચોરોનો સમુદાય ઘણી મુશ્કેલીથી જીતી શકાય છે. તે તપરૂપી સુભટ દ્વારા, આહાહા..! એ ભગવાન આનંદ અને જ્ઞાયક સ્વરૂપમાં લીનતા દ્વારા, અંતરના આનંદમાં રમવા દ્વારા, બળપૂર્વક માર ખાઈને નાશ પામે છે (અર્થાત્) રાગાદિ મરી જાય છે. આહાહા..! જીવતી જ્યોતને જ્યાં જાગૃતપણે ઉગ્ર કરે છે ત્યાં રાગ અને કર્મ તે મરી જાય છે, બાળી નાખે છે. આહાહા..! આને તપ કહેવાય. આ તો નથી જ્યાં સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન ને ભાન અને અપવાસ કર્યા ને આ કર્યા, તપસ્યા (કરી), એ તપસ્યા તે નિર્જરા (એમ માને). ધૂળેય નથી નિર્જરા. આ ‘નિર્જરા અધિકાર’ છે ને? બપોરે ચાલે છે એમાં આ જ અધિકાર આવશે. આહા..!

માર ખાઈને નાશ પામે છે. આહાહા..! એટલે? ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાન, એમાં લીનતા કરવાથી રાગ અને કર્મ માર ખાઈને, મરી જઈને નાશ પામે છે. આહા..! જીવતી જ્યોત જાગૃત કરતા.. આહાહા..! ચૈતન્યના પ્રકાશને જાગૃત, ઉગ્ર કરતા એ રાગ અને કર્મ તપીને બળી જાય છે, મરી જાય છે, કહે છે. આહાહા..! એને તપ કહેવામાં આવે છે. અત્યારે તો તપની વ્યાખ્યા આઠ, દસ અપવાસ કરે દસલક્ષણના ને થઈ ગયું તપ. ધૂળેય નથી. આહા..! એમાં (કષાય મંદ) હોય તો કદાચિત્ પાપાનુબંધી પુણ્ય બંધાય. પાપાનુબંધી પુણ્ય. આહાહા..! આ (ઉપર કહેલા) તપને ભગવાન તપ કહે છે. આહા..!

ધર્મરૂપી લક્ષ્મીથી સંયુક્ત સાધુ મોક્ષનગરીના માર્ગે સર્વ પ્રકારના વિઘ્ન, બાધાઓથી રહિત થઈને, આહાહા..! અંતરની આનંદની રમણતામાં બાધા, પીડા રહિત થઈને અંદરથી મોક્ષની નગરીમાં ચાલ્યો જાય છે. પૂર્ણ શુદ્ધતાની પ્રાપ્તિને રસ્તે ચાલ્યો જાય છે. આહાહા..! આવું સ્વરૂપ છે. લોકમાં મિથ્યાત્વાદિ નિમિત્તે તીવ્ર દુઃખ પ્રાપ્ત થવાનું હતું તેની અપેક્ષાએ તપથી ઉત્પન્ન થતું દુઃખ અલ્પ છે. દુઃખ એટલે દુઃખ તો નથી પણ એમ કે બહારમાં જે દુઃખો સહન કરવા એ કરતાં અંતરમાં રમતા જરી પ્રતિકૂળતા અને સહન કરવું એ અલ્પ

છે. જેટલું સમુદ્રજળની અપેક્ષાએ તેનું એક ટીપું હોય છે. એમ આત્માના ધ્યાનથી કંઈ સહન કરવું પડે એ અલ્પ છે અને અજ્ઞાનમાં જે સહન કરવું પડે એ સમુદ્રના મોટા જળ જેવું છે. આહા...!

કઠિનાઈથી મનુષ્યપર્યાય પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ જો તું આ વખતે તપથી ભ્રષ્ટ થશે.. આહાહા...! તો પછી તને કેટલી હાની થશે, એ જાણે છે? તે અવસ્થામાં તારું સર્વસ્વ નષ્ટ થઈ જશે. આહાહા...! ભગવાન જીવતી જ્યોત જ્ઞાતૃતત્ત્વ, તેમાં રમણતાની તપસ્યા જો ન કરી.. આહા...! તો ભ્રષ્ટ થઈને પ્રભુ! ક્યાં જઈશ તું? આહાહા...! તારો અવતાર ક્યાં થશે? એ તપની વ્યાખ્યા કરી.

અહીંયાં આપણે ૨૨૪ ગાથા. ઇ છે ને?

પુરિસો જહ કો વિ ઇહં વિત્તિણિમિત્તં તુ સેવદે રાયં।
તો સો વિ દેદિ રાયા વિવિહે ભોગે સુહુષ્પાએ।।૨૨૪।।
એમેવ જીવપુરિસો કમ્મરયં સેવદે સુહણિમિત્તં।
તો સો વિ દેદિ કમ્મો વિવિહે ભોગે સુહુષ્પાએ।।૨૨૫।।
જહ પુણ સો ચ્ચિય પુરિસો વિત્તિણિમિત્તં ણ સેવદે રાયં।
તો સો ણ દેદિ રાયા વિવિહે ભોગે સુહુષ્પાએ।।૨૨૬।।
એમેવ સમ્મદિટ્ઠી વિસયત્થં સેવદે ણ કમ્મરયં।
તો સો ણ દેદિ કમ્મો વિવિહે ભોગે સુહુષ્પાએ।।૨૨૭।।

જયમ જગતમાં કો પુરુષ વૃત્તિનિમિત્ત સેવે ભૂપને,
તો ભૂપ પણ સુખજનક વિધવિધ ભોગ આપે પુરુષને; ૨૨૪.
ત્યમ જીવપુરુષ પણ કર્મરજનું સુખઅરથ સેવન કરે,
તો કર્મ પણ સુખજનક વિધવિધ ભોગ આપે જીવને. ૨૨૫.
વળી તે જ નર જયમ વૃત્તિ અર્થે ભૂપને સેવે નહીં,
તો ભૂપ પણ સુખજનક વિધવિધ ભોગને આપે નહીં; ૨૨૬.
સુદૃષ્ટિને ત્યમ વિષય અર્થે કર્મરજસેવન નથી,
તો કર્મ પણ સુખજનક વિધવિધ ભોગને દેતાં નથી. ૨૨૭.

આહાહા...! ટીકા :- ‘જેમ કોઈ પુરુષ ફળ અર્થે રાજાને...’ રાજાના માખણિયા હોય છે ને? અનુકૂળ બોલનારા. એ રાજાને હેતુથી સેવે છે, કાંઈક મળે. માખણ ચોપડે છે કે, બહુ તમે આવા છો ને તમે આવા છો ને તમે આવા છો. આહાહા...! ‘જેમ કોઈ પુરુષ ફળ અર્થે...’ હું આની સેવા કરીશ તો મને કંઈક દેશે, જમીન આપશે, પૈસા આપશે. આહા...!

(તેમ જીવ) ‘ફળ અર્થે કર્મને સેવે છે...’ ‘રાજા તેને ફળ આપે છે, તેમ જીવ ફળ અર્થે કર્મને સેવે છે...’ રાગનો ભોગવટો પણ રાગમાં સુખ માનીને ભોગવે છે. આહાહા...! રાગમાં સુખપણાને માનીને રાગને સેવે છે. આહાહાહા...! ‘તો તે કર્મ તેને ફળ આપે છે.’ એને વિકાર બંધન થાય છે. આહાહાહા...! અને સંયોગો એને મળશે, સ્વભાવ નહિ મળે. આહાહાહા...!

‘વળી જેમ તે જ પુરુષ ફળ અર્થે રાજાને નથી સેવતો તો તે રાજા તેને ફળ નથી આપતો,...’ આહાહાહા...! ‘તેમ સમ્યગ્દષ્ટિ ફળ અર્થે કર્મને નથી સેવતો...’ આહાહાહા...! રાગમાં સુખબુદ્ધિ છે તેમ રાગને સેવતો નથી. આહાહાહા...! ભોગમાં સુખ છે, એવી બુદ્ધિથી ભોગને ભોગવતો નથી. આહાહાહા...! તે પુરુષને ‘તે કર્મ તેને ફળ નથી આપતું.’ તેને રાગબંધન થતું નથી. આહાહાહા...! એને નિર્જરા થઈ જાય છે. એને કર્મ ફળ આપતું નથી. આહાહાહા...!

‘જામનગર’માં એક પારસી દિવાન હતો ને? મહેરબાનજી કરીને. ‘જામનગર’માં (સંવત) ૧૮૯૧માં અમે ‘જામનગર’માં ગયા હતા ને? મહેરબાનજી દિવાન સાંભળવા આવતા. આ ‘સમયસાર’ વંચાતું હતું. ૧૦૦મી ગાથા. ૧૮૯૧ની માગશર મહિનાની વાત છે. પછી કોઈએ વાત કરી હતી કે, એને હજારનો પગાર હતો. તે દિ’, હોં! દરબારે એને પૂછ્યા વિના સો (રૂપિયા) વધારી દીધા. એને ખબર પડી કે, જુઓ તો આ પૈસા વધારે કોણે આપ્યા? કોણે નોંધ્યા? રાજાએ કહ્યું છે. રાજાને કહ્યું કે, શું કરવા વધારે આપ્યા? મારો પગાર હજાર છે ને બારસો શું કરવા તમે કર્યો? તમારા કામ આવે તો હું અનુકૂળ કરી દઉં એમ? એ માટે? રાજાના કામ આવે તો હું એને નિર્દોષ રીતે ઠરાવી દઉં, એ માટે આપો છો આ? એ હું નહિ, કાઢી નાખો. પારસી, હોં! એ બસોનો પગાર વધારીને તમારા રાજાના કામ આવે ત્યારે એમાં હું છૂટ આપી દઉં, એ મારાથી નહિ બને. મારાથી તો રૈયતનું જે ફળ લઉં છે તે તમારા રાજનું, કોઈનો પક્ષ મારે હોઈ શકે નહિ. તો તમારી નોકરી છે. સમજાણું?

આનું પણ આવ્યું હતું ને કાંઈક? ગોપાળ... શું કહેવાય ઇ? બરૈયા. આપણે આ ‘સિદ્ધાંત પ્રવેશિકા’ છપાણી છે ને? ‘બરૈયા’ને પણ નોકરી હતી એમાં વધારે પૈસા આપ્યા, લખ્યા. એના નામે મોટો ધંધો કરેલો અને એમાં પેદાશ થઈ ને પેદાશ થઈ તો એને નામે આપી. ચોપડામાં લખ્યું. (તો કહ્યું), કોણે લખ્યું આ? મેં ધંધો કર્યો નથી, મારે નામે ધંધો કોણે કર્યો? કે, રાજાએ કર્યો છે કે બીજો કોઈ ગૃહસ્થ હશે. એને ફળ મળ્યું ઇ તમને આપ્યું છે. બિલકુલ ન્યાય નથી. તો કોઈ વખતે મારે નામે નુકસાન જાય તો મારો ઉપર દાવો કરવો છે? મારી પાસેથી લૂંટવું છે તમારે? આવાય સજ્જન લોકો હોય છે. સમજાણું કાંઈ?

એમ અજ્ઞાની રાગને, ભોગને સેવે છે એ મીઠાશથી સેવે છે. એને વિકારનું બંધન થઈને કર્મ ફળ આપશે. જ્ઞાની રાગને ભોગવે છે એ સુખબુદ્ધિથી નહિ. આહાહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આવી વાત છે. અંદર દુઃખની લાગણીથી એને સેવે છે. આહાહાહા...! અરે...રે...! મારાથી સહન થતું નથી. ઇ દુઃખને ભોગવે છે. ઇ દુઃખને ભોગવે (છે), તેના ફળને ઇચ્છતો નથી.

આહાહા...! સમ્યગ્દર્શન કોઈ ચીજ એવી છે, પ્રભુ! શું કહીએ? આહાહા...! કે જેને આત્માના અનુભવના સ્વાદ જોયા છે, આહાહા...! એને આ રાગના ભાવમાં તેને આનંદ આવે કે છન્નુ હજાર સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરે તો તેમાં તેની મીઠાશ ને સુખબુદ્ધિ છે (એમ નથી). મારો નાથ સુખથી ભરેલો ભંડાર (છે), એ સુખ ત્યાંથી આવે, બહારથી આવે નહિ. આહાહા...! એ છન્નુ હજાર સ્ત્રીના ભોગમાં દેખાય તે ભોગમાં સુખબુદ્ધિ નથી એને, પ્રભુ! આહાહા...! દુઃખબુદ્ધિથી છે એથી એને કર્મ ફળ આવતું નથી. આહાહા...! આવી વાતું છે. જગતથી જાત જુદી બહુ, બાપુ! આહા...! ‘કર્મ તેને ફળ આપતું નથી. એમ તાત્પર્ય (અર્થાત્ કહેવાનો આશય) છે.’

ભાવાર્થ :- ‘અહીં એક આશય તો આ પ્રમાણે છે :- અજ્ઞાની વિષયસુખ અર્થે અર્થાત્...’ રાગના રંગાયેલા ‘પરિણામ અર્થે ઉદયાગત કર્મને સેવે છે...’ અજ્ઞાની રાગમાં રંગાઈ જઈને સેવે છે. આહાહા...! વિષય ભોગ, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયો, એના રાગમાં રંગાઈને ભોગવે છે. આહાહા...! ‘તેથી તે કર્મ તેને (વર્તમાનમાં) રંજિત પરિણામ આપે છે.’ રાગમાં રંગાયેલા પરિણામ એને મળે છે. રાગમાં રંગાયેલા પરિણામ મળે છે. આહાહા...!

‘જ્ઞાની વિષયસુખ અર્થે અર્થાત્...’ રાગના ‘રંજિત પરિણામ અર્થે ઉદયાગત કર્મને સેવતો નથી...’ રાગમાં રસ ચડી ગયો છે અને સેવે છે એમ નથી. આહાહા...! જ્ઞાનીને તો આત્માના આનંદનો રસ છે, એ રસ આગળ રાગનો રસ એને હોતો નથી. (રાગ) આવે, ભોગવે પણ એમાં રસ હોતો નથી. આહાહા...! જુઓ! આ નિર્જરા. અજ્ઞાનીને રાગના રસમાં રંગાયેલા રાગથી ભોગવે છે તેથી મિથ્યાત્વ થઈને નવા કર્મ બાંધે છે. આહાહા...! ધર્મી જીવ પોતાના આનંદના રસને ભૂલીને રાગનો રસ એને થતો નથી. આહાહા...! જ્ઞાનના આનંદના રસની આગળ રાગનો રસ તેને દુઃખરૂપ લાગે છે. આહાહા...! તેથી તેના ભોગવટામાં કર્મ ખરી જાય છે. આહાહા...! આવી વાતું છે. બાપુ! વીતરાગ ધર્મ કોઈ બીજી જાત છે. આહાહા...!

આ તો બહારમાં જરી ક્રિયા કરી, દયા ને વ્રત પાળ્યા, તપસ્યાઓ કરી ને દસલક્ષણી પર્વ તપસ્યા કરી, કાંઈક દાન આપ્યા, લાખ, બે લાખ, પાંચ લાખ (આપ્યા), ધૂળેય ત્યાં ધર્મ નથી, સાંભળને! આહાહા...! હમણાં ઘણે ઠેકાણે આવે છે, પાંચ-પાંચ લાખ આપ્યા. ઓલા એક છે ને ‘કલકત્તા’? ‘મિસરીલાલ ગંગવાલ’ પાંચ લાખ આપ્યા. હમણા ભાઈ, ‘મણિભાઈ’ છે ને આ? ‘શાંતાબેન’ના, બેનના નણદોઈ. ‘મણિભાઈ’ છે ને? ‘મુંબઈ’. એણે હમણાં ‘મોરબી’માં પાંચ લાખ આપ્યા. ‘મોરબી’માં બહુ ભીડ પડી છે ને અત્યારે? લોકો બિચારા ટળવળે છે. મકાન નહિ, સામાન નહિ, કપડા નહિ. આહાહા...! એક જોડ કપડા હતા તે મેલા ઘાણ, કાદવમાં રહેલા. હમણા પાંચ લાખ આપ્યા. લોકો એમ માની બેસે કે, પાંચ લાખ આપ્યા માટે એને ધર્મ થઈ ગયો. રાગ મંદ કર્યો હોય તો પુણ્ય છે, ધર્મ નહિ. પાંચ લાખ શું તારા કરોડ આપ નહિ. આહાહા...! પાંચ, છ કરોડ રૂપિયા છે અને

બધા આપી દે તો શું છે? ધર્મ છે એમાં? આહાહા...! ત્યારે તો આમ કહ્યું છે ને? આપણે આવી ગયું હતું, ‘પદ્મનંદિ પંચવિંશતિકા’માં, કે મંદિર બનાવે એ મહા મોટો (માણસ છે). નાનકડું (મંદિર) બનાવે તો મોટો માણસ અને એ જો સ્થાપે તો એ સંઘવી કહેવાય. આવે છે ને? એ તો સમ્યગ્દર્શન સહિતની વાત છે. આહાહા...! આત્માનું ભાન છે તેને આ મોટા મંદિરાદિ બનાવવાનો જરી શુભ ભાવ આવ્યો, તે શુભનો તેને રસ નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, પ્રભુ! અજ્ઞાની વિષયસુખને અર્થે રંગાયેલા રાગથી ભોગને ભોગવે છે. રાગથી રંગાઈ ગયો છે. ચૈતન્યમૂર્તિને એણે ભિન્ન રાખ્યો નથી. જેને રાગના રસ ચડી ગયા છે. એવા અજ્ઞાની વિષયસુખને ભોગવતા નવા બંધનને પામે છે, નવા કર્મને પામે છે. આહાહા...! ‘તેથી તે કર્મ તેને (વર્તમાનમાં) રંજિત પરિણામ આપે છે.’ એટલે રંગાયેલા રાગને આપે છે એ. રાગમાં રંગાઈ જશે. આહાહા...! ભગવાન જુદો છે એનું ભાન એને નહિ રહે. આહાહા...!

‘જ્ઞાની વિષયસુખ અર્થે...’ રાગના રંગાયેલા અર્થે ‘ઉદયાગત કર્મને સેવતો નથી...’ રાગમાં જેને રંગ નથી, બાપા! આહાહા...! જેનો-ચૈતન્યનો રંગ ચડ્યો છે.. આહા...! ‘દામનગર’ ચોમાસુ હતું. એક બાવો હતો, બાવો. તે બાવાએ એક બાઈ રાખેલી. એમાં એ બાઈએ પછી એને ન આદરી. પછી આને એવો કષાય ચડી ગયો. બાવો હતો, હોં! જોગી, ત્યાગી. આહા...! આખો કોટ પહેર્યો. એ બાઈનું નામ ‘લક્ષ્મી’ કે એવું કાંઈક હતું. બાઈનું નામ ‘લક્ષ્મી’ હતું. આ તો ‘દામનગર’ના ચોમાસાની વાત છે, (સંવત) ૧૯૮૩ ની હોય કે ૧૯૭૬ ની હોય. એ રંગ એવો કે, ‘લક્ષ્મી.. લક્ષ્મી.. લક્ષ્મી..’ એને હેરાન, અનાદર કરવા માટે. એ અપાસરા પાસેથી નીકળ્યો, કોટમાં સ્ત્રીનું નામ (લખ્યું હતું), કો’કને મેં કહ્યું, એલા પણ આ છે કોણ? આ બાવા જેવો છે ને આ સ્ત્રી, સ્ત્રી આખા કપડા ઉપર. તો એણે ન્યાં જઈને કહ્યું, તો કહે, ‘ક્ષત્રિય કા રંગ ચડા હૈ, ઉતરતા નહિ હવે.’ અમને એ સ્ત્રીનો રંગ ચડ્યો છે એ રંગ ઉતરતો નથી, એમ બોલ્યો. મેં કીધું, આ બાવો છે ને આ શું આ? આખો કોટ પહેર્યો ને એમાં ‘લક્ષ્મી.. લક્ષ્મી.. લક્ષ્મી’ (લખેલું). મેં કીધું, આ શું કરે છે? ‘લક્ષ્મી’ બાઈ છે કોઈ? કીધું, પૈસા છે? ત્યારે કહે, એ તો ‘લક્ષ્મી’ બાઈ એણે રાખેલી, એ બાઈએ એને છોડી દીધો. એટલે આને હવે એટલો કષાય થઈ ગયો છે. એટલે એને જઈને કોઈએ કહ્યું કે, આ મહારાજ કહે છે કે, તમે આ શું કરો છો આ? તો કહે, ‘ક્ષત્રિય કા રંગ ચડા હૈ, ઉતરતા નહિ.’ પાપનો રંગ. આહાહા...! આ તો બનેલું, હોં! ‘દામનગર’માં. ઓલાનો હતો ક્યાંક, શું કહેવાય? મઠ. મઠ કહેવાય શું કહેવાય ઇ? કોઈ મંદિરનો ઓલો હતો. પ્રસિદ્ધ હતો, પછી બાયડી રાખી કો’કની અને એણે છોડી દીધો ને પછી કષાયે ચડી ગયેલો. બસ! આખા ગામમાં ફરે. એને હેરાન કરવા, એનું અપમાન કરવા. શું છે આ? જવાબ એવો

આપ્યો માળાએ, ‘ક્ષત્રિય કા રંગ ચડા હૈ, એ રંગ હવે ઉતરતે નહિ.’ પાપનો રંગ ચડ્યો છે, એ હવે ઉતરતો નથી.

એમ આ અજ્ઞાનીને ભોગ ને કાળે રાગના રસ ચડ્યા છે એ એને ઉતરતો નથી. આહાહા...! અને જ્ઞાનીને ભોગને કાળે આત્માનો રસ ચડ્યો છે તે ઉતરતો નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! આવો માર્ગ છે. અરે..રે...! સાચું તત્ત્વ એને સાંભળવા મળે નહિ અને જિંદગી ચાલી જાય. આહાહા...! પશુ જેવી જિંદગી કહેવાય એ તો. આહાહા...! સત્ય શું છે? પરમાત્મા ત્રિલોકના નાથ, એણે સત્યનું શું સ્વરૂપ કહ્યું છે? અને અસત્યમાં જાય તો શું દશા છે? એનું કથનેય સાંભળવા મળે નહિ એ ક્યારે અંદર સમજે?

અહીં એ કહે છે, ‘બીજો આશય આ પ્રમાણે છે :- અજ્ઞાની સુખ (—રાગાદિપરિણામ) ઉત્પન્ન કરનારા આગામી ભોગોની અભિલાષાથી વ્રત, તપ વગેરે શુભ કર્મ કરે...’ આહાહા...! મંદિર બનાવે પણ અંદરમાં આશા ઊંડી કે આનાથી મને કંઈક ફળ મળશે અને એમાંથી ભવિષ્યમાં હું સુખી થઈશ. આહાહા...! બહારના સુખી, આ ધૂળના. આહાહા...! ‘વ્રત, તપ વગેરે શુભ કર્મ...’ શુભ પરિણામ અજ્ઞાની કરે છે એ આગામી ભોગોની અભિલાષાથી (કરે છે). ભવિષ્યમાં મને અનુકૂળ ભોગ મળે, સાધન મળે. આહાહા...! ‘તેથી તે કર્મ તેને રાગાદિપરિણામ ઉત્પન્ન કરનારા આગામી ભોગો આપે છે.’ એને ભવિષ્યમાં ભોગ મળશે, સંયોગ મળશે. રખડવાના સંયોગ મળશે. આહાહા...! ઝીણી વાતું બહુ, ભાઈ! આહાહા...!

એક ભોગને ભોગવતા રાગના રસ જેને ચડી ગયા છે, તેને કર્મબંધન થઈને સંયોગો મળશે અને જેને રાગના રસ ઊતરી ગયા છે, આહાહા...! જ્ઞાનના રસ ને આનંદરસ, જેને આત્મરસ ચડ્યો છે એને પરનો રસ ચડતો નથી. એને રાગનો રસ મીઠો લાગતો નથી. આહાહા...! આવી વાતું છે. બહુ ફેરફાર. અત્યારની સંપ્રદાયની પદ્ધતિ અને આ વીતરાગની પદ્ધતિ, આખો મોટો ફેર છે. હેં? વિપરીત છે. આહાહા...!

‘જ્ઞાનીની બાબતમાં આથી વિપરીત સમજવું.’ જ્ઞાનીને ભોગના રાગનો રસ છે નહિ. માટે તેને કર્મ ઉત્પન્ન થતા નથી. ‘એ રીતે અજ્ઞાની ફળની વાંછાથી કર્મ કરે છે...’ ઊંડે ઊંડે એને રાગનો રસ છે તેથી રાગનું ફળ એને સંસાર મળશે. રખડવાના ભવ (મળશે). આહાહા...! ‘તેથી તે ફળને પામે છે...’ રખડવાનું. આહાહા...! ‘જ્ઞાની ફળની વાંછા વિના...’ રાગને કરે છે અથવા રાગને ભોગવે છે ‘તેથી તે ફળને પામતો નથી.’ આહાહા...!

કોઈને ફાંસીનો ઓર્ડર થયો હોય અને ફાંસી આપવાની રૂમમાં લઈ જાય અને પછી કેવો ધ્રુજવા માંડે! તેમ સંસારના દુઃખથી જેને ત્રાસ ત્રાસ થઈ ગયો હોય એને માટે આ વાત છે.

આત્મધર્મ અંક-૫, જાન્યુઆરી-૨૦૦૮

શ્લોક-૧૫૩

(શાદૂર્લવિક્રીડિત)

ત્યક્તં येन फलं स कर्म कुरुते नेति प्रतीमो वयं
 किंत्वस्यापि कुतोऽपि किञ्चिदपि तत्कर्मावशेनापतेत् ।
 तस्मिन्नापतिते त्वकम्पपरमज्ञानस्वभावे स्थितो
 ज्ञानी किं कुरुतेऽथ किं न कुरुते कर्मेति जानाति कः ॥ १५३ ॥

હવે, ‘જેને ફળની વાંછા નથી તે કર્મ શા માટે કરે ?’ એવી આશંકા દૂર કરવાને કાવ્ય કહે છે :-

શ્લોકાર્થ :- [येन फलं त्यक्तं सः कर्म कुरुते इति वयं न प्रतीमः] જેણે કર્મનું ફળ છોડ્યું છે તે કર્મ કરે એમ તો અમે પ્રતીતિ કરી શકતા નથી. [किन्तु] પરંતુ ત્યાં એટલું વિશેષ છે કે - [अस्य अपि कुतः अपि किञ्चित् अपि तत् कर्म अवशेन आपतेत्] તેને (જ્ઞાનીને) પણ કોઈ કારણે કાંઈક એવું કર્મ અવશપણે (-તેના વશ વિના) આવી પડે છે. [तस्मिन् आपतिते तु] તે આવી પડતાં પણ, [अकम्प-परम-ज्ञानस्वभावे स्थितः ज्ञानी] જે અકંપ પરમજ્ઞાનસ્વભાવમાં સ્થિત છે એવો જ્ઞાની [कर्म] કર્મ [किं कुरुते अथ किं न कुरुते] કરે છે કે નથી કરતો [इति कः जानाति] તે કોણ જાણે?

ભાવાર્થ :- જ્ઞાનીને પરવશે કર્મ આવી પડે છે તોપણ જ્ઞાની જ્ઞાનથી ચલાયમાન થતો નથી. માટે જ્ઞાનથી અચલાયમાન તે જ્ઞાની કર્મ કરે છે કે નથી કરતો તે કોણ જાણે? જ્ઞાનીની વાત જ્ઞાની જ જાણે. જ્ઞાનીના પરિણામ જાણવાનું સામર્થ્ય અજ્ઞાનીનું નથી.

અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિથી માંડીને ઉપરના બધાય જ્ઞાની જ સમજવા. તેમાં, અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ, દેશવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ અને આહારવિહાર કરતા મુનિઓને બાહ્યક્રિયાકર્મ પ્રવર્તે છે, તોપણ જ્ઞાનસ્વભાવથી અચલિત હોવાને લીધે નિશ્ચયથી તેઓ બાહ્યક્રિયાકર્મના કર્તા નથી, જ્ઞાનના જ કર્તા છે. અંતરંગ મિથ્યાત્વના અભાવથી તથા યથાસંભવ કષાયના અભાવથી તેમના પરિણામ ઉજ્જવળ છે. તે ઉજ્જવળતાને તેઓ જ (-જ્ઞાનીઓ જ-) જાણે છે, મિથ્યાદષ્ટિઓ તે ઉજ્જવળતાને જાણતા નથી. મિથ્યાદષ્ટિ તો બહિરાત્મા છે, બહારથી જ ભલું બૂરું માને છે; અંતરાત્માની ગતિ બહિરાત્મા શું જાણે ? ૧૫૩.

શ્લોક-૧૫૩ ઉપર પ્રવચન

‘હવે, ‘જેને ફળની વાંછી નથી તે કર્મ શા માટે કરે?’ એવી આશંકા દૂર કરવાને કાવ્ય કહે છે :-’ ફળ નથી (જોઈતું) તો ભોગવે (છે) શું કરવા? સાંભળ, ભાઈ!

(શાદૂર્લવિક્રીડિત)

ત્યક્તં येन फलं स कर्म कुरुते नेति प्रतीमो वयं
किं त्वस्यापि कुतोऽपि किञ्चिदपि तत्कर्मावशेनापतेत्।
तस्मिन्नापतिते त्वकम्पपरमज्ञानस्वभावे स्थितो

જ્ઞાની કિં કુરુતેઽથ કિં ન કુરુતે કર્મેતિ જાનાતિ કઃ॥૧૫૩॥

આહાહા...! [યેન ફલં ત્યક્તં સઃ કર્મ કુરુતે ઇતિ વયં ન પ્રતીમઃ] ‘જેણે કર્મનું ફળ છોડ્યું છે...’ આહાહા...! રાગના ફળનું રંગિતપણું અને એના ફળનું મળવું સંયોગ, (એ) છોડી દીધું છે, આહાહા...! અને જેને આત્માના રંગના રસ ચડ્યા છે. આહાહા...! રાગથી ભિન્ન કરીને જેને ભેદજ્ઞાન થયા છે, આહાહા...! એ ભેદજ્ઞાની જીવ.. આહાહા...! (તેણે) કર્મફળ છોડ્યું છે. એ રાગથી ભિન્ન પડ્યો છે તેથી રાગનું ફળ મળે અને રાગ મારો છે એવી દષ્ટિ એને છૂટી ગઈ છે. ભારે વાતું. ‘કાંતિભાઈ’! ત્યાં તમારે ત્યાં બધું ચાલે છે, અપવાસ કરો ને આ કરો. ભારે કામ કર્યું, હોં! તમે બહુ સારું કર્યું. આહાહા...! અહીં મૂકીને આવ્યા છે, મહિના, સવા મહિનાથી પડ્યા છે. સવા મહિનો થયો? કેટલા થયા? મહિનો, સવા મહિનો થયો? મહિનો. સારું કર્યું. ત્યાં પ્રમુખ છે. બાપુ! માર્ગ આ છે, ભાઈ! આહા...! એ સંપ્રદાયમાં તો એની વાતું ન મળે, ભાઈ! આહા...!

કહે છે, જેણે રાગના ફળ ને રાગમાં સુખબુદ્ધિને ઊડાડી દીધી છે. આહા...! જેણે આત્માના જ્ઞાનના સુખબુદ્ધિમાં રસ ચડી ગયા છે, આહા...! (તેણે) ‘કર્મનું ફળ છોડ્યું છે તે કર્મ કરે...’ છે, એ રાગ કરે છે અને રાગ ભોગવે છે ‘એમ તો અમે પ્રતીતિ કરી શકતા નથી.’ આહાહા...! અમને તો એ વાત બેસતી નથી, કહે છે. મુનિની વાત કહે છે. આહાહા...! શું કહ્યું ઈ? કે, જેને દયા, દાન, વ્રતાદિના પરિણામનો રસ છૂટી ગયો છે, એનું ફળ મને સુખ છે કે આને ભોગવું છું માટે મને સુખ મળશે, એ દષ્ટિ જેની છૂટી ગઈ છે, આહાહા...! અને જેને ભગવાન જ્ઞાતૃત્ત્વ, એનો જેને રસ ચડ્યો છે તે કર્મ કરે છે ને ભોગવે છે કે નહિ, કોણ જાણે? અમે તો માનતા નથી, કહે છે. આહાહા...!

શ્વેતાંબરમાં એક આવે છે, ‘અયવંતોકુમાર’ની વાત. ‘અયવંતોકુમાર’ ‘ભગવતી’માં આવે છે. છે કલ્પિત વાત, પણ એ નાની ઉંમરમાં સાધુ થયો. બાળક હતો, રાજકુમાર. બાળક

નાનો, નાની ઉંમર. અને પાત્ર કહે ને? શ્વેતાંબર તો માને ને? મુનિને પાત્રા-બાત્રા હોય નહિ, પણ એ લોકો પાત્ર લઈને એના ગુરુ સાથે બહાર દિશાએ ગયા. બહાર ગયા ત્યાં વરસાદ આવ્યો. વરસાદ આવ્યો તો એટલું બધું પાણી ચાલે. એમાં સાધુ બાળક ખરો ને, એટલે જરી ધૂળની પાળ બાંધી અને પાણી ભેગું કર્યું અને પાત્ર એમાં મૂક્યું. આવું આવે છે, ‘ભગવતી સૂત્ર’માં આવે છે. છે ને, બધું વાંચ્યું છે ને. ‘ભગવતી સૂત્ર’ સોળ હજાર શ્લોક અને સવા લાખ ટીકા, સત્તર વાર વાંચ્યું છે. આહાહા...! પછી ત્યાં બોલે છે, ‘નાવ તરે રે મોરી નાવ તરે, મુનિવર જળ શું ખેલ કરે, એ મોહકર્મના એ ચાળા’ આહાહા...! ‘મુનિવર નાનડિયા એ બાળા’. બાળક મુનિ છે એ નાવમાં આમ કરે છે, ‘મારી નાવ તરે છે, એ મોહના ચાળા’ પણ મુનિને એ હોય જ નહિ. મુનિને પાત્ર જ હોય નહિ. પાત્ર રાખે એ મુનિ નહિ. આહાહા...!

આવી વાત એમાં ‘ભગવતી’માં કલ્પિત વાતું બધી, શ્વેતાંબર સાધુએ દિગંબરમાંથી નીકળીને આવા કલ્પિત શાસ્ત્રો બનાવ્યા. પ્રભુ... પ્રભુ! લોકોને દુઃખ લાગે એવું છે, હોં! હેં? કારણ કે અહીં તો બધું જોયું છે ને. ૪૫ વર્ષ તો શ્વેતાંબરમાં રહ્યા. કરોડો શ્લોકો, કરોડો શ્લોકો! આખો ધંધો જ (ઈ કર્યો છે). દુકાન ઉપર હતો તોય હું તો વાંચતો. અમારે ‘શીવલાલભાઈ’ હતા ઇ બેસે. હું તો ઇ જ્યારે થડે બેસે (ત્યારે) હું તો અંદર શાસ્ત્ર વાંચું. ૧૮-૧૯ વર્ષની ઉંમરથી, હોં! આ શ્વેતાંબરના શાસ્ત્રો છે ને? ‘દશવૈકાલિક’, ‘ઉત્તરાધ્યયન’, ‘આચારંગ’ એ બધા દુકાન ઉપર વાંચેલા. ૭૦ વર્ષ પહેલા. આ વાત એમાં નહિ, બાપુ! આહાહા...! એમાં આવી વાત નાખી. સાધુ થઈને પાણીમાં પાત્રી નાખે અને આ મોહકર્મના ચાળા (કહે).

મુમુક્ષુ :- પાત્રાને સિદ્ધ કરવું છે.

ઉત્તર :- પાત્રાને સિદ્ધ કરવું છે અને પાછું એ સાધુ જોવે છે એટલે સાધુ એકદમ ભગવાન પાસે જાય છે, ‘મહારાજ! આ..’ ‘અરે...! તમે એની ઓલી ન કરશો, એ આ ભવમાં મોક્ષ જનાર છે.’ આવી વાત. આવો પાઠ છે, ‘ભગવતી’માં છે. સાધુને એમ થયું કે, આ પાણીને આમ કરે છે ને આપણે હવે એને અડાય નહિ. (માટે એને) છોડીને ભગવાન પાસે ગયા, ભગવાનને કહે, ‘આ રાજકુમાર..’ (ભગવાન કહે છે), ‘એ તમે એની ગ્લાનિ ન કરો. એ તો આ ભવમાં મોક્ષ જનાર છે.’ પણ આવી ક્રિયા કરે છે ને!

મુમુક્ષુ :- મોક્ષ જનાર હોય પછી ક્રિયા આવી થઈ જાય ને?

ઉત્તર :- પણ મોક્ષ જનાર એટલે એની આવી ક્રિયા ક્યાં હતી? એ તો એકલી પાપની ક્રિયા. સાધુ કે દિ’ રહ્યો? બહુ આકરું. આહાહા...!

અહીં કહે છે, ધર્મજીવ, જેને આત્માના જ્ઞાનરસ ચડ્યા છે, સમકિતના રસ જેને ચડ્યા છે, એ રાગના ભોગમાં રંગાય છે કે નહિ? એ રાગ કરે છે કે નહિ? કેમ અમે પ્રતીત કરીએ? એ તો તે વખતે જ્ઞાન કરે છે, કહે છે. આહાહા...! એ તો બપોરે આવ્યું નહિ?

ખરેખર તો આ શરીરની અવસ્થા થાય છે એ વિશ્વમાં જાય છે. એ અવસ્થાનું અહીં જ્ઞાન થાય છે. એ અવસ્થા ગમે તેવી હોય. સમજાય છે? એનું અહીં જ્ઞાન થાય છે. વિશ્વનું અને શબ્દબ્રહ્મનું જેમ જ્ઞાન થાય, કીધું ને? તો વિશ્વમાં આ શરીરની અવસ્થા રોગની હોય, ગમે તે હો. આહાહા...! જ્ઞાનીને તો જ્ઞાનમાં તે અવસ્થા જાણવાનો જ્ઞાનનો પર્યાય એવો જ હોય. એ એને જાણે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? એને એમ નથી કે, આ શરીર આવું છે માટે મને નુકસાન છે. હું તો તેનો જાણનાર છું. તેનો અધિષ્ઠાતા છું. આહાહા...!

શરીરની અવસ્થા-દેહની અવસ્થા, ભોગની અવસ્થા.. આહાહા...! એ બધું વિશ્વ છે. એને તો હું જાણનારો છું, કરનારો નહિ. લોકોને એમ દેખાય કે, આ તો કરે છે ને? તો અહીં મુનિરાજ કહે છે કે, એ કરે છે કે નથી કરતો? કરે છે એવી પ્રતીતિ અમે માનતા નથી. ‘પ્રસન્નભાઈ’ આવું ક્યાં છે? ન્યાં ક્યાંય છે? આહાહા...! ‘મહેન્દ્રભાઈ’ તો ત્યાં સલવાઈ ગયા છે, પૈસામાં. આહાહા...! આવી વાતું, બાપા! ત્રણલોકનો નાથ ભગવાનની વાણી છે આ. સંતોની વાણી એ ભગવાનની જ વાણી (છે). ભગવાન તુલ્ય જ આ સંતો છે. આહાહા...! એ પોતે ભગવાન પોતે છે. એ એમ કહે છે કે, ધર્મી જ્ઞાનના રસ જેને ચડ્યા છે, જેને આત્મદર્શન થયા છે એ દર્શનવાળો જીવ રાગને ભોગવે છે કે નથી ભોગવતો એ કોણ જાણે? તને શી ખબર પડે. છે? ‘કુરુતે અથ કિં ન કુરુતે’ કરે છે કે નથી કરતો? કર્મ ‘इति कः जानाति’ કોણ જાણે? તને ખબર છે? આહાહા...!

પુત્ર જુવાન હોય અને માતા પણ ચાલીસ વર્ષની જુવાન હોય, દીકરો વીસ વર્ષનો જુવાન (હોય). માતા ન્હાતી હોય અને શરીર નગ્ન હોય, ખાટલો આડો રાખીને ન્હાય છે ને? હવે એમાં ઊભી થઈ ને છોકરાની નજર ગઈ તો એ નજરે જોવે છે કે નથી જોતો? કહે કોણ? કહે છે. એ રીતે જોવે? માતાની નગ્ન દશાને દીકરો જોવે? પણ આંખ તો એની આમ ગઈ છે. મારી જનેતા, હું એના કુંખમાં સવા નવ મહિના રહ્યો, મારી માતા (છે) એને નગ્ન હું કેમ જોઉં? આહાહા...! એની નજરું આમ ગઈ છતાં ઇ એને જોતો નથી, કહે છે. એમ ધર્મી રાગમાં આવી ગયો છતાં રાગને કરતો ને ભોગવતો નથી. આહાહા...! ‘માંગીલાલજી’ આવી વાતું ક્યાંય સાંભળવા મળે એવું નથી અત્યારે, બાપા! આવી વાતું છે. આહાહા...! જેના એક એક વચનો, એક એક ભાવ.. આહાહા...! એની કિંમત શું? આહાહા...!

મુનિરાજ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’. તીર્થંકર જેવું કામ ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ પંચમઆરામાં કર્યું અને ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ એના ગણધર જેવું કામ કર્યું એ મુનિરાજ એમ કહે છે, પ્રભુ! સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જેને આત્માના રસ ચડ્યા છે, આહાહા...! એ આ ભોગ વખતે રાગના રસમાં છે કે નહિ, રાગ કરે છે કે ભોગવે છે કે નહિ, કોણ જાણે? તને શી ખબર પડે. એ તો તે ટાણે પણ જાણનાર-દેખનાર રહે છે. આહાહા...! કારણ કે, એ વિશ્વનો.. એ તો આવી

ગયું ને ભાઈ આપણે? અધિષ્ઠાન. આત્મા, જગતની જે ચીજો છે, શરીર, રાગાદિ એ વિશ્વમાં જાય છે તો એને જ્ઞાતૃત્વ છે જે નિજપદ જે એનો આધાર છે, એ એનું જ્ઞાન કરે છે અને શબ્દનું પણ જ્ઞાન કરે છે. એ શબ્દ અને અર્થનો અધિષ્ઠાન આત્મા છે. અધિષ્ઠાન એટલે એને જાણનારો આધાર પોતે છે. આહાહા...! એનો કરનારો આત્મા નહિ. આહાહા...! શું વીતરાગના સંતોની ધારા! અમૃત ધારા વરસાવી છે. પ્રભુ! જેણે અમૃતના રસ ચાખ્યા એને આ ભોગમાં ભોગવે છે અને રસ છે કે નહિ, એની તને શી ખબર પડે? ‘કઃ જાનાતિ’ ‘કુરુતે’ રાગ કરે છે કે નથી કરતો, કોણ જાણે? એટલે કે ઇ રાગ કરતો નથી. આહાહા...! તે વખતે પણ રાગ સંબંધી અને દેહ સંબંધી જે ક્રિયા થાય તેને જ્ઞાતા તેના જ્ઞાનરૂપે પરિણમે છે, તે તેનું કાર્ય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

‘પરંતુ ત્યાં એટલું વિશેષ છે કે -’ [અસ્ય અપિ કુતઃ અપિ કિંચિત્ અપિ તત્ કર્મ અવશેન આપતેત્] ‘તેને (જ્ઞાનીને) પણ કોઈ કારણે કાંઈક એવું...’ રાગ ‘અવશપણે (–તેના વશ વિના) આવી પડે છે.’ આહાહા...! [તસ્મિન્ આપતિતે તુ તે રાગ આવી પડ્યો. આહાહા...! ‘તે આવી પડતાં પણ...’ [અકમ્પ-પરમ-જ્ઞાનસ્વભાવે સ્થિતઃ જ્ઞાની] દેખો! આહાહા...! તે ક્ષણે પણ ‘જે અર્કપ પરમજ્ઞાનસ્વભાવમાં સ્થિત છે...’ આહાહા...! એ રાગમાં સ્થિત નથી, રાગની, દેહની ક્રિયા (થાય) એમાં સ્થિત નથી. તે સંબંધીનું અહીં જ્ઞાન થાય છે તે જ્ઞાનમાં સ્થિત છે. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

ભોગ નથી, ભોગ છોડ્યા છે અને ત્યાગી થયો છે તે રાગનો ત્યાગી છે કે નહિ, તને શી ખબર પડે? તું તો બહારની જોવે છે કે, આ ત્યાગી છે. પણ અંદર રાગનો રસ ચડ્યો છે. દયા, દાન, વ્રતાદિના પરિણામનો રસ ચડ્યો છે તે મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! ‘ગૃહસ્થો મોગમયો’ આવે છે ને? ‘રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર’. ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ સમકિતી મોક્ષમાર્ગે છે અને ત્યાગી છે એ પણ રાગના રસવાળા છે તે મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! ‘અણગારો મોહી’ ‘રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર’માં આવે છે. ક્યાં ગયા? પંડિતજી. અણગાર હોય છતાં રાગના રસમાં પ્રેમ છે એ વ્રત ને તપ ને ભક્તિનો વિકલ્પ છે, તેનો રસ છે (તો એ) મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! અને ગૃહસ્થાશ્રમમાં આત્માના જ્ઞાનના રસ જેને ચડ્યા છે એ ભલે ભોગમાં દેખાય, પણ એ ભોગમાં છે કે નહિ એ તને શી ખબર પડે? એ તો જ્ઞાન કરે છે ત્યાં. એ વખતનું ટાણું એનું એ સમયનું તે પ્રકારના જ્ઞાનને જાણે, એવી જ્ઞાનની અવસ્થા તેને થાય છે. આહાહા...! આ ‘નિર્જરા અધિકાર’ છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

એ અર્કપ જ્ઞાનસ્વભાવમાં સ્થિત એટલે કે જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાનઆત્મા, એના જ્ઞાનમાં ને એની પ્રતીતિમાં એકાકાર છે એને ભોગ ને રાગનું જ્ઞાન છે. એ જ્ઞાન પણ પોતાને કારણે થયેલું છે. ભોગ અને ક્રિયાની ક્રિયા છે માટે તેનું અહીં થયું, એમ નહિ. તે કાળે પણ

જ્ઞાતૃતત્ત્વનો અનુભવ હોવાથી સ્વપરપ્રકાશકની પર્યાય પોતાને કારણે પ્રગટેલી છે. આહાહા...! હવે આવો માર્ગ, ‘હીરાભાઈ’! શું કરે? એક તો ધંધા આડે, પાપ આડે નવરાશ ન મળે. આખો દિ’ ધંધો ને બાયડી, છોકરા. આહા...! થોડો વખત મળે, માથે કહેનારો મળે, જય નારાયણ! ‘કિશોરભાઈ’ વાત સાચી છે કે નહિ? તમારે ત્યાં પાછા પૈસાવાળા માણસ બધા, ‘નાઈરોબી’. સાંઈઠ લાખ, સીત્તેર લાખ. આ ‘નાઈરોબી’ રહે છે. હમણા મંદિર કરાવ્યું છે. ‘નાઈરોબી’. પૈસાવાળા માણસ, પંદર લાખ શું કરોડનું કરે નહિ. એ ક્રિયા તો તે કાળે થવાની છે. જ્ઞાનીને તે કાળે થતી ક્રિયાનું પોતાથી જ્ઞાન થાય છે. આહાહા...! તેથી તે મંદિરને કરે છે કે અંદર રાગ આવ્યો એનો કર્તા છે કે નહિ? જ્ઞાની (કર્તા) હોતો નથી. આહાહા...! આવી વાતું હવે.

એક કોર કહે કે, મંદિર ને મંદિરમાં પ્રતિમા સ્થાપે તો સંઘવી કહેવાય. નાની પણ પ્રતિમા સ્થાપે તો એના પુણ્યનો પાર નહિ, એમ કહેવાય. ‘પદ્મનંદિ પંચવિંશતિકા’માં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- પુણ્યબંધ ને?

ઉત્તર :- પુણ્ય. પણ એ તો ધર્મીના સ્વભાવની દૃષ્ટિમાં એવો ભાવ આવ્યો, એનું ફળ એને પુણ્ય છે. પણ એ પુણ્ય ને અને રાગને પણ જાણનારો છે. આહાહા...! જ્ઞાનીને લક્ષ્મીના ઢગલા આવતા હોય, અબજો, કરોડો, તે કાળે તેનું જ્ઞાન તેનું તે પ્રકારનું પોતાથી પોતાને પરિણમે છે, તેવા જ્ઞાનનો કર્તા છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આવી વાતું.

અર્કપ જ્ઞાન. ભાષા દેખો! રાગ આવ્યો, ભોગમાં દેખાય છતાં જ્ઞાનનો કાળ એવો પોતાનો તે સમયે છે કે તે સંબંધીનું જ્ઞાન પોતાને સ્વપરપ્રકાશકનું પ્રગટે, તેમાં તે અર્કપ છે. આહાહા...! ‘પરમજ્ઞાનસ્વભાવમાં સ્થિત...’ પરમ એટલે ઇ, પોતાનો સ્વભાવ. શાસ્ત્રજ્ઞાન ને ઇ નહિ. પરમજ્ઞાન એટલે પોતાનો સ્વભાવ. પરમજ્ઞાનસ્વભાવ કીધો ને? પરમજ્ઞાનસ્વભાવ જે ત્રિકાળ, તેમાં સ્થિત છે. આહાહા...!

‘ભરતેશ વૈભવ’માં એક (વાત) આવે છે. ‘ભરત’ ચક્રવર્તીને તો છન્નુ હજાર સ્ત્રી હતી. ભલે ‘ભરત’ પુત્ર હતા તેના, એવો એમાં લેખ છે કે, વિષય લ્યે છે, એ વિષય લઈને જ્યાં નવરો થાય, હેઠે બેસે છે (ત્યાં) ધ્યાનમાં નિર્વિકલ્પતા આવી જાય છે. ‘ભરતેશ વૈભવ’માં છે. છે, ખબર છે ને. આખુ વાંચ્યું છે ને ઇ. આહાહા...! કેમકે એ વિકલ્પનો રસ નહોતો પણ આવી પડેલોરાગ.. આહાહા...! એટલે દુનિયા એમ માને કે આ કરે છે અને ભોગવે છે. પણ તે વખતે પણ તેનું જ્ઞાન જ કરે છે. આહાહા...! એ જ્યાં નીચે ઊતરે છે ત્યાં ધ્યાનમાં નિર્વિકલ્પ થઈ જાય છે. એ વખતે વિકલ્પ હતો તેનું જ્ઞાન કરતો (હતો). આહાહા...! નીચે નિર્વિકલ્પ દશા થઈ તેનું એ જ્ઞાન કરે છે. આવી વાતું છે. દુનિયાથી જુદી જાત છે, બાપુ! વીતરાગ પરમેશ્વરની વાતું.. આહાહા...!

જેને આત્માના રસ ચડ્યા એને આ બધી, મસાણામાં જેમ હાડકા ને ફાસફસ દેખાય,

આ બધું ફાસફસ (દેખાય છે). ઓહો...! આ મકાન ને બાયડી રૂપાળી, શું છે પણ આ? એ જેને રસ છે એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. સમ્યગ્દષ્ટિને એ બધું દેખાવામાં, ભોગવવામાં દેખાય છતાં તે ભોગવતો નથી. તેને જોતોય નથી ખરેખર તો, પોતે પોતાને જોવે છે. આહાહા...! જે સ્વપરપ્રકાશકજ્ઞાનની પર્યાય તે કાળે તે જાતની ઉત્પન્ન થઈ તેને જાણે છે અને જોવે છે. આવી વાતું. અરે...! જગતને ક્યાં નવરાશ ન મળે. આહાહા...! ફૂરસદ ન મળે. સત્યને તોલન કરીને નિર્ણય કરવો. આહાહા...! શું અમે માનતા હતા અને શું આ છે? એની તુલના કરીને અંદર નિર્ણય કરવો એ કોઈ અલૌકિક ચીજ છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે કે, એ કરે છે કે નથી કરતો એ કોણ જાણે? તને શી ખબર પડે, કહે છે. કે, આ ભોગવે છે ને? પણ તને ખબર શી પડે? તને જ્ઞાન હોય તો ખબર પડે કે એ તો એ વખતે જ્ઞાન કરે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! સ્વચ્છંદ થઈને ભોગવે છે (એમ) નહિ. સ્વતંત્ર જ્ઞાનને કરીને રાગને જાણે છે. જ્ઞાનને સ્વતંત્ર કરીને જ્ઞાનનો કર્તા થઈને જ્ઞાનનું કાર્ય કરે છે. એ રાગ ને દેહની ભોગની ક્રિયા દેખાય તેને કારણે અહીં જ્ઞાન થયું છે એમેય નથી. તે કાળે પોતાનું સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન સ્વનો આશ્રય હોવાથી જે પર્યાય તેને જાણવાની પર્યાય પોતાથી પ્રગટે છે તેને તે જાણે છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! અરે...! આવી વાતું.

હવે ઓલો ત્યાગી થઈને બેઠો, સાધુ થઈને દિગંબર હોય, વસ્ત્ર ન હોય, પાત્ર ન હોય પણ ઓલા મહાવ્રતનો રાગનો કણ આવે એ મારો છે, એમ રસ ચડ્યો છે એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. એને આત્માનો રસ નથી, રાગનો રસ છે. અને જ્ઞાની ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભોગ ને રાગમાં દેખાય તો કહે છે કે એ રાગ ને ભોગમાં આવ્યો નથી. એ તો જ્ઞાનમાં સ્થિર છે. આહાહા...! હવે આ આંતરા કોણ માને? આહા...! ‘કરે છે કે નથી કરતો તે કોણ જાણે?’

ભાવાર્થ :- ‘જ્ઞાનીને પરવશે કર્મ આવી પડે...’ રાગાદિ. ‘તોપણ જ્ઞાની જ્ઞાનથી ચલાયમાન થતો નથી.’ આહાહા...! જ્ઞાતા-દષ્ટા છું એવી મારી ચીજ, ન્યાંથી ખસતો નથી, ચલાયમાન થતો નથી. ગમે તેવા છન્નુ કરોડ સ્ત્રીના વિષયમાં હોય.. આહાહા...! પણ પોતાનું જ્ઞાનસ્વરૂપ છે ત્યાંથી ખસતો નથી. આહાહા...! ‘માટે જ્ઞાનથી અચલાયમાન તે જ્ઞાની...’ જ્ઞાનમાં સ્વરૂપમાં છે એની દષ્ટિ ત્યાં છે તેથી તે જ્ઞાની રાગ ને બાહ્યની ક્રિયાને કરે છે કે નથી કરતો ‘તે કોણ જાણે?’ આહાહા...! અવલદોમ વાતું છે. પછી અહીંનો વિરોધ કરે. એનો વિરોધ નથી કરતો, પ્રભુ! તું તારો વિરોધ કરે છે. અહીંનો વિરોધ કોણ કરે? કો’કનો વિરોધ કોણ કરે? આહાહા...! પોતાને એ વાત બેસતી નથી તેથી પોતે પોતાનો વિરોધ કરે છે. આહાહા...!

‘માટે જ્ઞાનથી અચલાયમાન તે જ્ઞાની કર્મને..’ રાગને, ભોગને ‘કરે છે કે નથી કરતો તે કોણ જાણે? જ્ઞાનીની વાત જ્ઞાની જ જાણે.’ જ્ઞાની જ જાણે. આહાહા...! ‘ભરત’નો દાખલો આપ્યો છે ટીકામાં. ‘ભરત’. ‘ભરત’ એમ કે, આટલી આટલી સ્ત્રીઓ, દરરોજ સો-સો સ્ત્રીને

પરણે છતાં તે રાગમાં રંગાયેલો નથી, એ તો જ્ઞાનના રસમાં રંગાયેલ છે. અને ‘રાવણ’નો દાખલો આપ્યો છે. ‘રાવણ’ એમ કે આ રીતે બધું ભોગવતો હતો અજ્ઞાનભાવે, જેને સ્ફટિકના તો બંગલા, સ્ફટિકના બંગલા. એક એક સ્ફટિક કરોડ રૂપિયાનું, એવા બંગલા આખા સ્ફટિકના. એમાં રસ ચડી ગયેલા. અજ્ઞાની ‘રાવણ’. આહાહા..!

‘જ્ઞાનીની વાત જ્ઞાની જાણે. જ્ઞાનીના પરિણામ જાણવાનું સામર્થ્ય...’ આહાહા..! શું કહે છે? ધર્મીજીવના પરિણામ તે વખતે ક્રિયાકાંડ વખતે પણ રાગથી ભિન્ન પરિણામ છે. આહાહા..! એ પરિણામ જાણવાનું કામ-સામર્થ્ય અજ્ઞાનીનું નથી. અજ્ઞાનીના કામ નથી, ભાઈ! આહાહા..! પોતે સંયોગ છોડીને બેઠો હોય, એવું બધું હોય એટલે અમે ત્યાગી છીએ અને ઓલાને સંયોગ છે માટે ભોગી છે, કેમ તને ખબર પડે? બાપુ! એ સંયોગમાં પણ જ્ઞાનમાં સ્થિર છે. જ્ઞાન સ્વપરપ્રકાશકમાં પડ્યો છે ઇ. બહારના કામમાં ઇ આવ્યો નથી, નીકળ્યો જ નથી, કહે છે. આહાહા..! વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)